

Novine kojima se neće pokriti beskućnici

Predrag Lucić

Zahvaljujem kolegici Olji Družić Ljubotini što mi je svojim izlaganjem o društvenoj netoleranciji prema beskućnicima dala šlagvort za priču na temu netolerancije u medijima, priču u kojoj su se također nastanili beskućnici i koju pričam evo baš u zgradi gdje sam prije trideset i kusur godina prvi put čuo pjesmu pod naslovom „Jadi“, a koja glasi:

Tri su jada na ovome svijetu.

Jao onom tko ostane bez doma.

I jao ako mu se to dogodi još dva puta.

Autor ove pjesme je sada nažalost pokojni slovenski pjesnik, performer i neukalupljeni umjetnik Ivan Volarič Feo, koji je u ovoj zgradi, tadašnjoj Depandansi Doma JNA, davne 1979. zajedno s Markom Brecljem gostovao na koncertu splitskog blues-banda Otprilike ovako. U to se vrijeme na klupama u gradu još mogao vidjeti prizor mnogima poznat iz filmova, igranih i crtanih, ili sa starih fotografija, mahom crno-bijelih: moglo se vidjeti beskućnike i skitnice kako spavaju pokriveni novinama. Novine su, dakle, bile i stvarni pokrivač i vizualni znak kojim su filmaši, crtači i ljudi od teatra beskućnike činili prepoznatljivima, a i beskućnici su – čini mi se – tim svojim izborom pokrivača iz životne nužde novinama davali humaniju dimenziju.

A ja ću vam danas, baš zbog toga, pričati o novinama koje su iznevjerile ne samo smisao svoga postojanja i ljude koji su ih čitali, nego i ljude koji su se njima pokrivali ne bi li se kako-tako utoplili. Pričat ću vam o novinama od kojih su se splitskim beskućnicima i u ljetnim mjesecima ove 2012. godine mrznule kosti.

Kad se prije četiri mjeseca na Marjanu dogodilo ono brutalno ubojstvo meksičke turistkinje Selene Margarit Graciano Macedo, ovdašnjim je novinama bilo najvažnije otkloniti svaku sumnju u to da je počinitelj zločina netko od naših. A tko su naši? Naši – to su prosječni i pristojni ili pristojno prosječni stanovnici grada Splita, ljudi koji imaju krov nad glavom, ljudi koji uredno stanuju, ljudi koji novine možda čitaju a možda i ne čitaju, ali se posve sigurno njima ne pokrivaju kao što to rade beskućnici kakvi i dalje žive u našem imaginariju. Stoga su nas novine požurile izvijestiti – bez obzira što nitko nije znao niti mogao znati ni tko jest a tko nije ubojica, pa prema tome ni odakle je – da zločin nije počinio nitko odavde.

Nakon što su otpale prve javne, kuloarske i policijske sumnje na brata ubijene i nakon što se na temelju labavih konstrukcija o zločinačkom rukopisu meksičke narko-mafije nije dalo napisati ništa osim općih mjesta poskidanih s Googlea, novine su u svojoj grozničavoj potrazi za „marjanskim monstrumom“ stale upirati prstom u nove sumnjivce: u naše koji zapravo nisu naši, u ovdašnje koji nisu odavde, u naše sugrađane koji zbog svoga načina života ne zaslužuju da ih malograđanska javnost doživljava kao građane Splita, u narkomane i beskućnike koji obitavaju na Marjanu, u nastambama od kartona, nedaleko od mjesta na kojem je pronađeno tijelo ubijene nesretnice.

Tako su u najuži izbor za prestižnu medijsku titulu „marjanskog monstruma“ ili „marjanskog koljača“ ušli ljudi iz skupina kojima nasilnički akti, a osobito krvni delikti, ne spadaju u način života, ljudi koji nemaju običaj gaziti preko drugih kako bi došli do svojih ciljeva kao što to, recimo, rade građevinski poduzetnici i uzurpatori park-šume na Marjanu. I dok se u obranu marjanskih narkomana još i mogao čuti poneki glas da se radi o heroinskim ovisnicima koji em nisu agresivni em nisu ni u tjelesnoj kondiciji da naprave sve ono što je uradio Selennin ubojica, s beskućnika je sumnju koliko-toliko skidalo samo to što stvari u vlasništvu ubijene nisu bile pokradene, jer – pisale su novine – beskućnik-ubojica „sigurno ne bi ostavio pronađeni novac i fotoaparat“. No, i pored takvih jeftinih zaključaka priučenih novinskih forenzičara, beskućnici su do samog završetka istrage u ovdašnjim novinama tretirani kao najsumnjivija kategorija pučanstva.

Za javnost koja fabricira društveno prihvatljive podvale o a priori nevinima i o trajno suspektima, nije bilo ničega upitnog i nepriličnog u činjenici da se splitski beskućnici listom privode na informativne razgovore. U drugoj pak istražnoj činjenici, onoj da se DNK uzorci uzimaju čak i od šetača i trkača koji na Marjan odlaze zbog zdravlja i ugođe, pronađeno je pak više nego dovoljno razloga za javnu nervozu. I za zgražanje nad time što se, pored tolikih narkomana i beskućnika, otvara i prostor sumnje u uredne porezne platiše, stanare koji savjesno plaćaju komunalnu naknadu, vlasnike zdravih života...

Pokazanu paušalnost u stigmatiziranju beskućnika, novine su nadoknađivale nevjerojatnom akribijom u modno-patološkim analizama dresa AC Milana, pronađenom na mjestu zločina. Saznali smo tako da se radi o „jako lošoj, ‘pazar-skoj’ kopiji od koje postoji još samo jedna gora“, a da je njezin neznani vlasnik „možda toliko siromašan da mu je ‘falšeta Milanove falšete’ služila kao odjevni predmet“. Samo je još nedostajalo da napišu kako se u takve bijedne kopije originalnih dresova odijevaju – beskućnici.

„Materijal ubojičinog dresa je na granici izdržljivosti za kožu, napravljen je od materijala sličnog najlonu. I da je htio ostati suh, od znojenja to nije mogao – svatko bi u takvom dresu nakon dva sata smrdio kao tvor. Niti tip slova, niti tip broja na dresu ne spada u originalne Milanove klupske oznake, a ubojica spada u red onih koji se ne divi igračima (jer na dresu nije prezime nijednog

igrača Milana), nego se divi samom sebi. Naime, na leđima je najvjerojatnije bio njegov nadimak Reksi, ali je slovo 's' u međuvremenu od krzanja i uporabe gotovo nestalo.“ Eto tako su umovale novine, pokušavajući u svojim investigativnim pregnućima nanjušiti Seleninog ubojicu. I – uskoro su ga nanjušile, ne baš među marjanskim beskućnicima, ali ipak bliže njima negoli medijski prihvatljivijim socijalnim grupacijama: urednim poreznim platišama, stanarima koji savjesno plaćaju komunalnu naknadu, vlasnicima zdravih života i jamcima zdravlja čitave nacije.

Njuh ih je doveo do smrada iz Srbije, do Novosađanina koji je „neugodno mirisao, gotovo zaudarao“. I kojega se nije moglo svrstati među beskućnike, ali ni među turiste kakve volimo zbrajati, budući da nije ostvarivao broj noćenja ni u hotelu ni u zimmer-frei aranžmanu, već je spavao u svojoj škodi octaviji.

„Bio je zapušten i nije baš održavao neku zavidnu higijenu. Već bi oko 6 sati ujutro u škodi octaviji dolazio na obližnji parking i tada bi se otišao kupati na Ovčice. Poslije bi došao na naš štekat, ali bi se nerijetko prije toga samo umio ili čak cijeli oprao vodom iz crijeva kojim zalijevamo travu. Stoga smo pretpostavili da u Splitu nigdje nema boravište, već da vjerojatno spava u automobilu“, prenijele su novine priču osoblja restorana i lounge-bara „Mediterranium“, i plasirale je na naslovnoj stranici kao senzacionalni rezultat vlastite investigacije, bez obzira na to što su u samom tekstu otkrile da su do svoga „otkrića“ zapravo došle uz pomoć policije koja je s istim tim ugostiteljskim djelatnicima već obavila čitav niz razgovora.

Sjetilo se osoblje „Mediterraniuma“ da se taj gost nezavidne higijene „često umivao i mijenjao odjeću i u zahodu ugostiteljskog objekta“, ali i da je unatoč čestim presvlakama „na sebi uvijek imao dres AC Milana s nadimkom“. Jest da je kontradiktorno, ali je za novine koje ne drže do inteligencije svojih čitatelja i više nego upotrebljivo. Konobarska priča im je poslužila kao potvrda da su na pravom tragu i da je objavljivanje modne recenzije dresa čiji vlasnik smrdi kao tvor bilo pun pogodak. Posebice stoga što su zaposlenici „Mediterraniuma“, kako kažu, „malo razmišljali i kada su shvatili da se u medijima pisalo o famoznoj majici AC Milana pronađenoj na Marjanu, zapitali se je li moguće da je ubojica čovjek koji je dolazio u njihov kafić“.

I kad se tragom smrada došlo do Novog Sada, gdje se MUP Srbije u suradnji s hrvatskim kolegama upustio u opsežnu potragu za neznanim gostom splitskog „Mediterraniuma“, novine su na naslovnoj stranici objavile da imaju novi ekskluziv: „Razgovarali smo s osumnjičenim za ubojstvo Selene Graciano“. Da je taj naslov čista prijevara, mogao se uvjeriti svatko tko je pročitao tekst u kojemu se nije moglo skriti da ekskluzivni razgovor s Reksijem koji nije Reksi, sa smrdljivcem iz škode koji nikada nije imao škodu nego ford focus i s navodnim ubojicom koji u vrijeme zločina nije bio u Splitu, da taj, dakle, ekskluzivni razgovor uopće nije vođen za Slobodnu Dalmaciju, nego je preuzet iz beogradskog tabloida Blic.

Dan poslije, moralo se teška srca objaviti da je tvorovski smrad istragu odvu- kao na pogrešan trag, da onaj kojega su novine već proglasile ubojicom i – s neskrivenom etničkom aluzijom – novim Draganom Paravinjom, ni po DNK pro- filu ni po bilo čemu drugom ne odgovara medijskoj slici kakva je stvorena o njemu. Čak nije bio ni Srbin, nego samo državljanin Srbije njemačko-hrvatskih korijena koji je, na nevolju novinskih lovaca na novog Paravinju, imao i hrvats- ko državljanstvo. A onaj dres AC Milana s nadimkom, što ga je navodno „uvijek imao na sebi“, bio je dres nižerazrednog njemačkog kluba TSV Berkenthin.

No, novosadski neuspjeh nije obeshrabrio novine koje su i dalje ustrajavale na tezi da Selenin ubojica nije nitko iz Splita. Dokazivale su to nesplitskim nadim- kom s dresa, koji ih je upućivao na zločinca „s područja bivše Jugoslavije“, zatim sendvičima pronađenim u ubojičinom ruksaku na osnovu kojih su zaključivale da se radi o „osobi koja je u Splitu bila u prolazu“, te naposljetku i radnim ruka- vicama iz istog ruksaka koje bi „mogle značiti da je riječ o sezonskom radniku na građevini“. Uslijedile su i novinske storije o ubojici iz zagrebačkog navijačkog miljea, koje su pothranjivale sveprisutno uvjerenje da marjanski koljač ne može biti nitko s čijega se prozora vidi Marjan – jer mi Splićani, kao što je svima pozna- to, niti ubijamo, niti jedemo sendviče, niti koristimo radne rukavice – nego net- ko iz neovdašnje bivše Jugoslavije, pa kad već nije smrdljivi Srbin, onda neka je barem purger i dinamovac. Ili ako ipak dopustimo mogućnost da je Selenu ubio netko iz Splita, neka to bude beskućnik.

I bogme – bio je. Naše su novine uoči press-konferencije u splitskoj Policijs- koj upravi, na kojoj se očekivala službena potvrda da je počinitelj marjanskog zločina napokon otkriven, u svijet pustile ekskluzivnu vijest da je „uhićen mlađi čovjek iz Splita, beskućnik, odnosno ‘klošar’, koji je do sada policiji bio poznat zbog manjih kaznenih djela“ i da se „može tek naslutiti da bi mogla biti riječ o nekom ‘stanovniku’ obližnjega marjanskog improviziranog naselja u kojemu žive beskućnici i narkomani“. Na ekskluzivnu vijest Slobodne Dalmacije odmah se upecala bivša Jugoslavija, odahnuvši nad naslovima poput ovog: „Rešeno ubistvo Meksikanke: Uhapšen mladi beskućnik iz Splita“.

A uhapšenik je ustvari bio sve samo ne beskućnik. Stanovao je u Splitu, s roditelj- ma, braćom i sestrama. O toj uzornoj i pobožnoj obitelji dragovoljca Domov- inskog rata susjedi su novinarima govorili sve najljepše. Baš kao i o njezinom najpoznatijem članu koji je tog kolovoškog dana strpao kuhinjski nož u ruksak i krenuo na Marjan: nije pio, nije pušio, zdravo je živio, sportom se bavio... No, čim se otkrilo da osumnjičenik za ubojstvo Selene Macedo nije rođeni Splićanin nego Mostarac i da se ovamo doselio kao desetogodišnjak, usred rata, novine su krenule u potragu za njegovim korijenima koji, eto, ipak potvrđuju da „marjan- ski koljač“ i nije baš naš. I zapražili su novinari put Ljutoga Doca, rodnoga sela njegovih roditelja, tamo kraj Širokog Brijega, gdje su osim očekivanih priča o dobroj obitelji čuli i to da je uistinu postojao pas Reksi i da ga je taj dječak, ko- jega sada po novinama nazivaju ubojicom, jako volio. Tako je napokon završena

i novinska istraga o Reksiju, seoskom psu iz bivše Jugoslavije, čije je ime završilo na falšem dresu AC Milana s mrljama od prave krvi.

U priči koju su rastegli od Novog Sada preko Zagreba do Ljutoga Doca, novinski su istražitelji preskočili samo jedno mjesto – Split. Točnije: splitsku adresu osumnjičenika za ubojstvo. Zabilježili su oni da je stanovao na adresi Kroz Smrdečac 9, ali se – temeljiti kakvi već jesu – nisu sjetili izuzetno dojmljive reportaže iz tog portuna, objavljene baš u Slobodnoj Dalmaciji ne tako davne 2005. godine pod naslovom „Neću da mi dite gleda Srbe!“. Nisu se sjetili da je njihov redakcijski kolega, vrhunski reporter a ne površni investigativac, Damir Pilić tada razgovarao sa stanarima baš te zgrade, u kojoj su se nalazile prostorije Srpskog kulturnog društva „Prosvjeta“. I bivale uredno kamenovane i demolirane, pljačkane i paljene. Zabilježio je tada reporter Slobodne Dalmacije riječi stanarke koja se predstavila kao supruga pripadnika proslavljene Četvrte gardijske brigade: „Kako Srbi mogu bit u našoj zgradi, kad ja imam dite? Razumite, dite jednog dragovoljca, pa da tu mora gledat Srbe svaki dan. Kako? Neka ti Srbi idu negdi drugo!“ I riječi njezine susjede koja se predstavila punim imenom i prezimenom, pohvalivši se kako je osobno organizirala peticiju za iseljavanje „Prosvjete“ iz njihove zgrade: „Razumite, ovdje većinom žive ljudi koji su bili u ratu i sad da nam u zgradi bude srpska udruga, to je pljuska na rat, na sve. A ovo šta im je razbilo stakla, normalno je očekivat da se tako nešto desi. Ja jedino ne znam odakle njima pravo bacat sumnju na stanare.“

Ali dobro je to zaboraviti, bez obzira što je objavljeno u našim novinama, jer bi nam o „marjanskom koljaču“ i sredini u kojoj je odrastao moglo reći više nego što bismo htjeli znati! – pretpostavljam da rezoniraju oni što misle da novine služe za prikrivanje „naših“ gadosti i koje baš boli briga što se takvim novinama neće pokriti nijedan beskućnik.

Dobro je to zaboraviti, baš kao i temelje takvog novinarstva koje je spremno zaniijekati neugodne istine, novinarstva u kojemu su neistine omiljeno izražajno sredstvo zagovornika netolerancije, novinarstva čiji korifeji otvoreno zagovaraju pisanje i objavljivanje laži u tobožnjem interesu domovine, novinarstva koje laganjem za domovinu ne stvara ništa osim domovine lažljivaca.

Dobro je zaboraviti da papir pamti postulate takvog novinarstva i takvog državotvorstva, a navest ću vam – za kraj ove lokalne priče o kozmičkoj nevinosti „nas“ i „naših“ – samo neke od njih:

„Hrvatska je mlada država, i u ponašanju i svijesti njenih građana, zatim u jako odgovornim državnim službama, te u medijima, još ni iz daleka nije očvrsnuo obrambeni mehanizam u kojem se razlikuje što se smije, a što ne smije javno reći, što u javnosti treba prešutjeti, i – napokon – što treba lagati.“ (Milan Ivkošić u Imotskoj krajini, rujan 1993.)

„I stoga, ako je u interesu Hrvatske da ne govorim istinu, ja ću to i raditi! Mi danas ne možemo dopustiti sebi da budemo puritanci. Mi ćemo i lagati da bismo

opstali!“ (Vladimir Šeks u Ogledalu, veljača 1994.)

„Proučio sam propagandu svih poznatih propagandista, a Goebbels je tu bio nezaobilazan. Njegovih dvadesetak propagandnih ratnih pravila strašno me se dojmilo. Od svih tih pravila ja sam na mjestu urednika televizije 1991. godine mogao primijeniti samo dva, jer iza mene nije stajala svršeno uređena država.“ (Tomislav Marčinko, urednik Informativno-političkog programa HTV-a, u Globusu, studeni 1996.)

„U miru, kao i u ratu, informacije su ratno sredstvo. Njihova uloga je da služe ratu, a ne informiranju.“ (Vinko Grubišić u dokumentu o osnivanju i djelovanju Odjela za medijsko planiranje pri Uredu predsjednika RH, kolovoz 1994.)

„Hrvatska ne samo što u većini slučajeva nema novinare koji bi i špijunirali za svoju domovinu, nego oni najčešće bljuju vatru protiv te svoje vlastite domovine. Kako to?“ (Maja Freundlich u Hrvatskom slovu, svibanj 1996.)

Dobro je zaboraviti da stare novine raznosi vjetar. I da će neke od starih novina gdje je zapisano ovo što sam citirao vjetar možda donijeti i do nekog beskućnika.

Dobro je zaboraviti da beskućnici znaju pročitati i ono na čemu su bestidnici sagradili svoje kuće.